

mozgalmakat. Így lett Herzen lapja az 1860-as években az oroszországi mozgalmak szócsöve, amelyet titkos nyomdáiban sokszorosítva terjesztettek.

Herzen aktív forradalmár-volta mellett az irodalom, különösen a filozófia területén is jelentős munkálkodást végzett. Válogatott filozófia tanulmányait tartalmazó kötete a filozófia kérdéseiben alaposan jártas kritikai elmét mutat. Herzen materialista volt, és Marx-szal és Engels-szel egyidőben — ha nem is olyan világosan — cáfolta a filozófiai idealizmust, de ugyanakkor a naiv empirizmust is és lényegesen megközelítette a dialektikus szemléletmódot. Tanulmánykötetében különösen fontos a „*Levelek a természet tanulmányozásáról*” c. tanulmányvsorozata, amelyben materialista szempontból bírálja a filozófiatörténetet, kifejtve a természet elsőbbségét tudatunkkal szemben; s azt, hogy az anyag szüli a gondolkodást.

E jelentős igazságok mellett Herzen irodalmi és filozófiai munkássága hiányosságokat és tévedéseket is tartalmaz. Nem jutott el a történelmi materializmus kérdésfeltevéséig és a dialektikát is csak megközelítette. *Kantot* jelentősen túlértékelte s sok egyéb, ma már másképp látott téves megállapítása is van. Eppen ezért jó, hogy Herzen tanulmányainak jelen kiadása *Lenin* róla szóló tanulmányával kezdődik. *Lenin* megállapítja, hogy Herzennek „a negyvenes évek elnyomott Oroszországában sikerült olyan magasságokba emelkednie, hogy egy fokon állott kora legnagyobb gondolkodóival”, de emellett rámutat írásainak hiányosságaira és tévedéseire is.

Herzen kötetét ma nem lehet filozófiai tankönyvnek tekinteni, mert nem jutott el addig a filozófiai és ideológiai világlátásig, amely *Marx Károlyt*, *Engelst*, *Lenint* és *Sztálint* jellemzik. Tanulságos kötetét mégis a forradalmárnak, a haladó filozófiai és irodalmi hagyománynak kijáró megbecsüléssel kell olvasnunk. Herzen maga és írásai sok fiatal forradalmárt nevelt s Herzen nagyban hozzájárult olyan haladó tudós-egyénségek kialakításához, mint pl. *Szecszenov* és *Mecsnjikov*. Ezért őt megbecsüli a Szovjetunió is, a szovjet kormány Herzen emlékművét a moszkvai egyetem kapujában helyezte el.

KIRÁLY JÓZSEF

„FELFELE ÍVEL AZ UT”

(*Ifjúságunk élete irodalmunkban. Athenaeum.*)

Négy részből áll ez az antológia, mely az ifjúság életével, küzdelmeivel foglalkozó novellák és regényrészletek egymás mellé illesztésével igyekszik a fejlődés útját bemutatni. Mind a négy részt egy vers, illetve vers-részlet vezeti be. Olyan verssorok, melyek egy-egy korszak lényegét fejezik ki. Azokat az írásokat, melyek bemutatják a jobbágyok küzdelmét a feudális földesurak

ellen, Petőfi: „Márciusi ifjak“ c. költeményének néhány szakasza vezeti be. Ebben a részben a földesurak által elnyomott ifjak szenvedései tárulnak elénk Táncsics, Móricz, Degré, Mikszáth és Barabás Tibor írásain keresztül.

Az ipari munkásság fokozottabb mozgalmait, a szegényparasztság öntudatosodását ábrázoló rész Ady Endre: „A Tűz Márciusa“ c. versével kezdődik. Itt az első világháborút megelőző és követő idők ifjúságának harcai elevenednek meg. Veres Péter, Illés Béla, Móra Ferenc, Nagy Lajos és Rideg Sándor írásai mutatják be ezt a kort. A Horthy-rendszer velejéig népelnyomó évtizedeihez, József Attila már címében is jellemző „Levegőt“ című költeménye szolgáltatt mottót. A levegőtlen magyar világ munkás és parasztfiataljainak vergődését, de a győzelmet magában foglaló harcát is Móricz, Kamjén, Medgyesi, Déry és Vas Zoltán írásai ábrázolják.

Benjámín László „Mindennapi győzelem“ c. versével vezeti be az antológia szerkesztője, Mikó Zoltán, a magyar ifjúság életének legszebb éveit, melvek a felszabadulással kezdődtek. Itt már más kép tárul az olvasó elé. Az út, melyen a magyar ifjúság haladt, itt kezd erősen emelkedni, egyre merészebb ívben. Karczag, Szabó Pál, Tardos, Hunyadi, Szeberényi, Karinthy és Galgóczi Erzsébet írásai mutatják ezt az életet.

A könyv, amennyire csak lehetséges, elkerüli az antológiák veszedelmes buktatóját: kizárólag a szerkesztő egyéni izlésének tükrözését. Ez az antológia nemcsak ezt tükrözi, hanem ifjúságunk fejlődését, egyes korszakokban való helyzetét is, szélesen körültekintő válogatások alapján. Így nyilvánvaló, hogy megfelelő céljának. Ez a cél szép, komoly és rendkívül fontos a DISz megalakulásának idején: megmutatni a munkás, paraszt és értelmiségi fiataloknak a mult helyzetét és küzdelmét. De a szerkesztőnek ez a szándéka nemcsak ilyen passzív, csupán a mult feltárásában kimerülő. Ezzel a mult és jelen harcai közötti összefüggés megmutatása a lényeges, s az, hogy megmutatja: mit akar visszahozni az ellenség a nép nyakára, még jobban meggyűlöljük őket.

A Dolgozó Ifjúság Szövetségének megalakulása idején komoly értéket jelent ez az antológia ifjúságunk politikai nevelésében is.

BÉRES ATTILA

BALÁZS ANNA:

NÉVTELEN HŐSÖK

Balázs Anna regényét örömmel üdvözli az olvasó. Az író bátor és szép feladatra vállalkozott, mikor a felszabadulás előtti sötét időket és a felszabadulást követő kemény politikai és gazdasági harcok idejét, egy üzem életének keresztmetszetében megrajzolta.

Az őrzöngő nyilas uralom végnapjaiban kezdődik a történet. A